

DÓZSA GYÖRGY

1472-1972

Dózsa György ceglédi beszéde

Halljátok, magyarok! Meg van írva a Szentírás könyveiben, hogy a jóságos Uristen megszánta hajdan a zsidók sanyarú szolgáját, s kiragadta az egyiptomi zsarnokságból, a király jármából és temételen keserűségéből ezt a népet. De nemcsak szabadságát adta vissza, hanem győzelemre vezérelte az ország lakosai ellen, és úrrá tette ellenségei felett. És méltán. Mert mi sem utálatosabb Isten előtt, ki mindennek legjobb atyja és ura, mint ha a gógós ember hatalmasodik embertársai felett. Nem is a természet, de igaztalan szerezte és emberi kapzsiság teremtette a szolgaságot. Nincsen nagyobb emberi bűn, mint ha emberek kegyetlenül, durván szolgaságban tartják önnön nemzetük tagjait. Mindegy, hogy rabszolga-e a neved, vagy rabszolgamunkára szorítanak; pénzen szereznek, vagy hadban fognak el! Egyazon sors, bárhogy nevezzék is.

Lám, a magyar nemesség jobbágyul tart titeket, pedig polgártársai vagytok. De haddal tör rá, hogy szolgaságban tartson, akár igazsága van ehhez, akár csak erőhatalma. Egyformán süt a nap emberre, baromra; de jó, ha a nemesség megengedi, hogy a nap rátok süssön. Mert irgalmatlanul magának követel a nemesség minden egyebet, amihez éppen annyi jogotok van, mint neki. A gógós népség még a lelketeket is csak azért hagyja meg, mert hasznára van, hogy éltek. Földjüket a ti fáradságotok és szorgalmatok műveli; barmaitokat ők eszik meg: minden a nemesség prédája. Nekik szántjátok az ugart, nekik ültettetek szőlőt, nekik nevelték nyáját és csordát. Nektek csak szolgaság és inség marad. S annál keservebb elviselni ezt, mert a legnagyobb szükség azoknak jut, akik minden jószágot szereztek.

A nemesség fősvénysége mindenből kiforgat. Minden ember tudja Magyarországon, minő nyomorúság minden napotok. Bármit tett bármikor a nemesség, ha nagy mű, ha csekélység, a ti fáradságotokkal készült, a ti költségekkel. Ha a nemes házat épít, ha nőül, ha leányát adja férjhez, ha vendéget vár, ha meghal, ha a királyhoz megy a maga dolgában: titeket fejnek. Bármit tesz, a ti rovásotokra megy a dolog.

Van-e emberség abban, aki így cselekszik? Bármí éri a nemes: jószerezence, balszerencse: nektek mindig kár. Ha ünnepet ül, nektek gyászotokra lesz, mert adóztat érte. Innen van pénze, amit tékozol. Ha gyásza van, ha temet: ti fizetitek torát. Ti akkor ösztöntök sirtok. Ha bőkezű, ha nagylelkű, ha a legszebb érezyekkel fényesedik: nektek mindig romlásotokra cselekszik. Bűnösök! Pénzetrekre törne, erre legsóvárabb az ember. Töletek rabolják, hogy kincsesházukat gyarapítsák, titeket kopasztanak, hogy nagyra töltekezzenek. De még kérkednek is egymás közt, ki szorít ki többet igaztalanul jobbágyaiból.

Meddig tűritek még ezt a gyalázatot, magyarok? Nagy király, Etele, Európa meghódítója azért hozott ide messze-messze tájakról, hogy néhány gógós ember játékszere legyenek? Hogy szolgaságtokból, keserves romlásotokból másoknak kincse, nemessége legyen? Nektek azonban reményetek sincs a szabadságra, emelkedésre!

Kövessétek tehát Istent, szabadságotok teremtetjét, ki megbénította ellenségeiteket, összegyűjtött titeket, és fegyvert adott kezetekbe! Mert Isten akarata, hogy fegyvert ragadjatok, összegyűljete, s a nemesség ezt meg ne akadályozza. Rajta hát, míg megsibbasztja őket a félelem, támadjatok ellenségeitekre, öljétek meg, kergessétek el valamennyit! Nem élhetnek tovább pompában a gonoszok, ha bátran levettitek a szolgaság jármát. Tanítsátok meg az esztelen fenevadat, hogy ugyanolyan módon éljenek, mint jobbágyaik, polgárait, és ne uralkodjanak rajtuk tühéttelen göggel, féltelenül és igaztalanul! El ne lassazzátok ezt az alkalmat, vívjátok ki szabadságotokat!

Elszáll a kedvező pillanat, és nem tér vissza soha többé, ha azonnal meg nem ragadjátok. Követi az okos a kínálkozó szerencsét, s ha magától jön, el nem szalasztja. Vigyázatokat tehát, meg ne haragítsátok Istent, el ne mulasszátok ezt a lehetőséget!

Okatlan félelem ne csökkentse bátorságotokat! Meg ne szédítse lelketeket a hívságos remény, hogy majd irgalmat nyerhettek. Ne higgyétek, hogy bocsánatot kérhettek, s ellenségeitek meglágyulnak. Ha szándékokotok és seregeitek hiábavaló: jövőtökben nincs remény. Tudni fogja a nemesség, hogy lelketekben ez a boldogító cél forr, és Isten sugallta nektek ezt a szent összefogást. És bűnhődni fogtok, mintha bünt követtetek volna el, már csak azért is, mert a nemesség ellen tanakodtatok.

Nincsen hát középút! Vagy ki kell irtani a nemességet, vagy véretekkel és örök súlyos szolgasággal kell a gógós ellenségéteket vékelnetek. Nem viselhetitek el a nemesség zsarnokságát most, mikor ártatlanok vagytok és kötelességtudók. Gondoljátok meg, hogyan viselhetnének majd, ha vétettetek ellenük. Márpedig öszerintük vétkettetek azzal, hogy visszaköveteltetek szabadságotokat és jogaitokat.

Én megosztom sorsotokat, veszedelmeitek. Ha kivívtuk nektek a szabadságot, hadd legyenek vezéreteik. Esküszöm, Isten engem úgy segítjen, bajban, veszedelemben bátor lesztek és hűséges! S ha oltalmazótokul vezérré tesztek, a hatalmat javatokra használom és ellenségeink megtörésére.

JEGYZET. Tubero (Cervinus) Lajos (1459-1527) dalmát származású humanista. Megírta Magyarország történetét is Mátyástól 1522-ig. Ebben a művében közli Dózsa beszédét. Bizonyára nem pontosan úgy, ahogy elmondta, hanem határozottabban, kerekbre formálva, de tartalma, hangja mindenesetre jellemző a paraszvezérré. Tubero latin nyelven írt szövegét Geréb László ültette át mai magyar nyelvre.

„A parasztháború a középkori Magyarország legnagyobb méretű és visszhangot keltő forradalmi megmozdulása volt. A fegyvert fogott parasztek súlyos csapásokat mértek a földesurak államára. Céljalk - amelyek Dózsa György híres ceglédi beszédében fogalmazott meg - objektíve a parasztság támadását jelentették a fennálló feudális osztályrend ellen”.

(A DÓZSA-EMLÉKBIZOTTSÁG IRÁNYELVEIBŐL)

Derkovits Gyula
DÓZSA-SOROZAT (ÖTÖDIK LAP)

Illyés Gyula:

Dózsa György

(DRÁMA-RÉSZLET)

(A sátor függőnye felcsapódik, Dózsa kibocsátja Mészáros és Gergelyt.)

MESZÁROS: Hibáztatom, hibáztatom!
DÓZSA: Hiába (Gergelyhez és a bandavezetőkhez.)
Várunk vele még; te, Gergely öcsém, és ti is, csitítsátok a hadat — de tartsátok készen az indulásra.
GERGELY: Úgy lesz. No vége, emberek. Gyerünk. (Elmennek.)
MESZÁROS: Így odavetni nekik már Budát is. A gyilkosnak adtad vissza a tört, hogy: „Tessék! Most nincs időm; a számadásra!” Várhatod őket! S ha tán jönnek is... én nem így várnám őket... MI, vagy ők! Nándorban mind a „teljes nemzetet” mondtad... És most „paraszt, csak a paraszt?”
DÓZSA: Mert pusztán velünk erősebb az ország, mint velük is; a nyűgökkel, akiknek irtását maga Isten rendeli.
DÓZSA: Isten?
MESZÁROS: Az! Mert (körülnéz) hisz már kimondhatom, tudod, mi Isten?
DÓZSA: „MI”? S nem „ki”?
MESZÁROS: Az igazság.
DÓZSA: Ez nem nagy újság!
MESZÁROS: Nem-e? Ide hallgass.
Amikor én a pápás babonákból jőzanulva magam kerestem Őt, s unszoltam: Szólalj meg már bennem is! — megszólalt. (kétkedően)
DÓZSA: Hallhatóan?
MESZÁROS: Úgy. S miképp Mert ismer-e külön gyönyört a lélek, mint mikor azt érzi, igaza lett: hozzászállt, benne lakik az igazság? Érezted? No ládd! S honnan ez a kint s halált feledtető kegy? Ő tekint rád, Ő szól! (józanul) Mit?
DÓZSA: Hogy nem lustán, térdem ülve,
MESZÁROS: nem imával jutsz el Hozzá, s nem „égbe”, hanem igazságtevéssel e földön, mert itt jövend el Ország és Dicsőség.
DÓZSA: Mikor, szerinte?
MESZÁROS: Mikor Mérleg és Kard az igazság-szomjazók seregének adatik, midőn megérted, te is, hogy a Rosszat kímélve a Jót öljöd.
DÓZSA: Én azt teszem, amit a perc parancsol, azt, amit a legközelebb — „igazság”, ami a legégetőbb! Aljasok? Lenyelem. Csak tegyék meg, aljasan bár, mit tenni kell s mit majd mi jóra hajtunk. Megígérték, hogy minden ide jön királyi s főúri bandérium...
MESZÁROS: Megígérték, már Rákosra is ezt. Mi megindultunk, Ceglédén vagyunk. Dehogy jönnek, a sok gazember! (kíséri kifelé) Kérdheti harc közben a katona, ki-mi a társa? Itt az az igazság, hogy nincs élelmünk, tisztünk, fegyverünk, hogy a török félelmesen erős, hogy mindenkit bajtársul kell fogadnunk!
DÓZSA: Míg külön-külön mind ki nem mutatja, a mi bőrünkre is, milyen gazember?
MESZÁROS: Mi is ott leszünk. De most, a te dolgod: magyarázd meg mindenkinek, miért kell harcba mennünk — a te Urad szerint is!

Ady Endre:

Dózsa György lakomáján

Sebő pajtás, mit szól a gyomrod?
Pajtás, ebeké a vérünk:
Fejünk fölött varjak kárognak,
Pajtás, meghalt a vezérünk.
Különb volt, mint nyolevan apátúr,
Szentebb úr nem vala itten,
Úgy trónolt ott, a tüzes trónon,
Mint az egekben az Isten.

Tréfás gyilkosok csiklandozták
S meghalt komoly, büszke fővel.
Háta mögött egy püspök állott
Szentelt vízzel és füstlőlével.

Sebő pajtás, jóllaktunk egyszer,
Holt ember varjaknak étük.
Pajtás, mi voltunk a rossz varjak,
Mi éhesen széjjeltéptük.

Gyomrukban az élet s az átok,
Hajh, gyomor, hajh, kutya bendő,
Ti vagytok Magyarországot sirja
S ti lesztek majd a jövendő.

Lesz bőjtje a nagy lakomának,
Lesz új vezér és új Dózsa.
Sebő pajtás, ne köpködj: megvált
Bennünket a Dózsa trónja.

Asperján György:

Dózsa gondolatai

Amikor a szívben már az iszonyat szövedményévé válik az igazság, szétfeszíti az ujjakat és kezébe nyomja a bunkót, a hideg baltát, a halálig hajszoló félelmet, és örömeidben, szálkás fájdalomban egyaránt csak ordítani-sírni tudsz: akkor indul a forradalom magadban.

Es elindul a kaszálok mindenség: öklök erdeje, szívek kegyetlensége, a jóságra hajlamos félelem, hogy a történelmet tetten érje.

Az öldöklés, harapó düh, végző felismerés felcsap az értelemig. Aki nem bírja, kicsit pihenni az időből durván vedelik.

Mert elevenen rohaszt, értelmet, önértet megállást a fattyú-forradalom, melyben tohonyák vagy piperkőcök dobolnak igazságot az asztalon.

Ó, ne lehessen kárpótlás az elnézőbb szó, a kisebb fenyték, a megérdemelt nagyobb darab kenyér az emberség aranyaiért, amire a létezés nevel.

Ne lehessen igaza a kibicnek, ha kiárusítja a történelmet; az iszonyú leckék egész sora nyújtson egyszer már nekünk védelmet.

A múlt is semmi lesz, ha nem sikerül megállni értelemmel konokon; perünk, mert: testünk, életünk, egyetlen létezésünk, nem tárgyalható másodfokon.

Baka István:

Temesvár, Dózsa tábora

Holnap — szügyig húsunkban gázolnak úri ménék.
Egy éj — s a virradat tüzes billoggal csontig éget.

De ma — ma győztesek vagyunk, jövőtlének, de bátrak.
Hazudj hát még szebben, papunk!
Erjedj borra, gyalázat!

Holnapra elvégeztetett:
bakó, bilincsek, börtön.
Hadd higgyük hát — ma még lehet — országunk volt e földön.

Ha győzünk — tán a győzelem fordul majd ellenünk.
S ha nem — kitépett nyelvemen dadog tovább hitünk.

Ha győzünk — vértől részegen királyi tesszük Dózsat.
S ha nem — hát egy marad velem, holtunkig osztva sorsát.

Vetéteket arat a tűz, erdőn karóvá ég a fa...
Egedből nézz le ránk s utolszor hazudj nekünk, Isten Fia!